

байнэт

байнэт

Тацяна Мураўёва

...парадаксальны час:
масавасыць – непрэстыжная,
элітарнасыць – неперспектыўная...

Litarатурны інтэрнэт, або dzie ja?

«Міфатворчасыць»

Пакаленне next, як паказвае практика, выбірае ня толькі і ня столькі пэспі, колькі мабільнасъць і дынамічнасъць, новыя тэхнолагіі і перформанс. Той колькасъці інфармацыі, якую ўспрымае і апрацоўвае за дзень сучасны чалавек, у Сярэднявеччы, напэўна, хапіла б яму на ўсё жыцьцё. Мы жывем у віры несупынных інфармацыйных плыній, дзе дамінуючу пазіцыю набывае інтэрнэт, выцясянночы на другія ролі газеты, радыё, тэлебачаньне. Мінуў час, калі інтэрнэт здаваўся нечым далёкім, таямнічым і недасягальным. Мінуў час, калі віртуальная прастора ўспрымалася як нейкі іншасъвет, з іншым хранатопам і сваімі законамі. Дзіўны съвет са сваімі міфічнымі істотамі і героямі. З добрым Сецевіком, сецевым гаспадаром, які, аднак, вельмі любіць пажартаваць: адключыць карыстальніку канэкт (сувязь) з патрабным яму сайтам. Або Эмелькай (ад E-mail – электронная пошта), ахоўнікам перапіскі. Напэўна, імкненне чалавека да міфалагізацыі новай, незнаймай прасторы закладзенае генетычна.

Падзел на рэальнаяе (сапраўднае, штодзённае) і віртуальнае (штучнае, выключочнае) застаўся ў мінульым. Мяжа паміж гэтымі па-

няцыці становіща ўсё больш празрыстай. Інтэрнэт у наш час – гэта, па сутнасці, адлюстраваныне сучаснага грамадства, адлюстраваныне, здольнае парушаць некаторыя звыклія нам законы: дастаўка ліста да адрасата з Беларусі і з Германіі, напрыклад, займае адноўлькавы час; інфармацыя, змешчаная ў Інтэрнэце, ня мае абмежаваныня па колькасці асобнікаў – любы тэкст зьяўляецца адначасова адзінкам і бясконцым у сваёй рэпрэзентацыі. Нават калі ўесь съвет вырашыць адначасова пачытаць «Гамлета», у віртуальны бібліятэцы ня скончаша книгі. Бязъмежная інфармацыйная прастора – вось асноўная адметнасць Інтэрнэту. Павуцінне – вось яшчэ адно яго імя.

На зъмену дыфініцыям «віртуальнаясць/рэальнасць» прыйшлі «on-line/off-line», якія семантычна не супадаюць са сваімі папярэднікамі: тэрмін on-line інтэрпрэтуюцца як «цяпер, у рэжыме рэальнага часу» і часыцей за ўсё азначае працэс, які адбываецца праз Інтэрнэт. Напрыклад – он-лайнавыя інтэрнэт-канферэнцыі, якія не патрабуюць ад удзельнікаў збору ў адным геаграфічным месцы, аднак дазваляюць захаваць дынаміку дзеяння. Месцам збору ў такіх выпадках становіща ня горад, будынак, зала, а пэўны сайт. Інтэрнэт адкрывае перад чалавекам новыя магчымасці і стымулюе імкненіне да развіцця новых тэхналогій, якія адпавядалі б патрабаваныям часу. Пошукавыя сістэмы, самай вядомай сярод якіх зьяўляецца, напэўна, Google, значна спрошчваюць працэс пошуку і эканоміць час карыстальніка. Інтэрнэт набывае для сучаснага чалавека значэнне аўтарытэтнай крыніцы, а часам і першакрыніцы. І пакідае магчымасць выбара.

Інтэрнэт, як і грамадства, мае свой геаграфічны падзел, які, зразумела, у пэўнай ступені можна назваць умоўным. У Інтэрнэце няма мытні ў слупоў, аднак для большасці карыстальнікаў добра вядомы такія паняцці, як Рунет (*ru+net*) і, дойгі час амаль містычная істота, Байнет (*by+net*). Для тых, каго цікавіць «як гэта было», парайм зъвярнуцца да гісторыі беларускага Інтэрнэту ў мадюонках (<http://os.by/history/>). І галоўнае памятаць: «Нават тады, калі Інтэрнэт яшчэ ніхто на Беларусі ня бачыў, многія ў яго ўжо верылі. Шчыра».

Літаратура і Інтэрнэт

Адной з асноўных рысаў сучаснага грамадства зьяўляецца прыстаўка post у большасці яго вызначэнняў. Постіндуstryяльнае. Постінфармацыйнае. Эстэтыка постмадэрнізму. Часам сёньняшняя рэчаіснасць здаецца своеасаблівым post factumам-ам таму, што было перад, або дзівома літарамі P.S. у вялікім лісьце невядомаму адрасату. Дыскусіі аб існаванын літаратуры, творчым працэсе і магчымасці/немагчымасці стварэння нечага кардынальна новага – гэта ўсё прыкметы нашага часу. Сапраўды, умовы post information вымушаюць чалавека ствараць пэўныя фільтры і раставяць прыярытэты. Як і ў выпадку post industry, калі стаіць не проблема недахопу прадуктаў вытворчасці, а проблема пошуку спажыўца, так і з літаратурай, якая ў гэтых адносінах – прадукт творчасці (і можаце лічыць мяне кансерватарам, але дадаць да гэтага слова прыстаўку «вы-» не паднялася рука).

Літаратура існуе. Праблема толькі ў тым, што часам яна нагадвае працэс дзеля працэсу, калі асноўным яе спажыўцом становіща крытык, літаратуразнаўца, чалавек, для якога мастацкая літаратура ўваходзіць у сферу прафесійных зацікаўленасцяў. Неабходна ўлічваць, што любая літаратура, мастацкая, навуковая, публіцыстычная, – гэта частка інфармацыйнай плыні. З гэтага вынікае, што на шляху да чытача яна праходзіць праз раставленыя фільтры, і наяўнасць праблемы пад назвой «людзі не чытаюць» сьведчыць пра тое, што мастацкая літаратура не зьяўляецца канкурэнтназдольнай. У гэтай барацьбе перамагае той, хто зможа зацікаўіць спажыўца. Рэклама, PR-тэхналогіі – іх зъяўленыне і актыўнае развіццё ў сучасным грамадстве было вымушаным крокам. У такіх умовах цікавага і дасканалага

твора недастаткова: на жаль, у наш час для таго, каб чытач «дайшоў» да зъместу, яго патрэбна зацікаўць вокладкай. Як мінімум...

Згаданае пакаленне, якое выбірае ня толькі пэспі, на пытаныне «Што можа выклікаць у вас жаданье прачытаць новую кнігу?» адказала: «Парада або станоўчая рэцэнзія на гэтую кнігу крыніцы, якой я давяраю». А сярод асноўных такіх крыніцаў большасць, не задумаўчыся, называе Інтэрнэт-сайты. Магчыма, дзесяці тут кола і замыкаеца, асабліва ў дачыненні да беларускай літаратуры. Магчыма, наадварот: дзесяці тут і схавалася надзея знайсці выйсьце са створанага кола. Неабходна зразумець, што чытач сам ня будзе шукаць. Ён спажывае тое, што ляжыць на паверхні, што можна ўзяць, не прыкладаючи дадатковых намаганьняў.

Адносіны літаратуры і Інтэрнэту прымываюць такую колькасць разнастайных формаў, што пералічваць усе бессэнсоўна. Сярод асноўных, найбольш папулярных, можна назваць інтэрнэт-бібліятэкі, сайты пісьменнікаў (як аўтарскія, так і фан-клубы), кніжныя паліцы ў інтэрнэт-крамах, літаратурныя форумы. Ад усіх гэтых рэурсаў, як і ад астатніх, для магчымасці быць канкурэнтназдольнымі патрабуеца пэўная іх колькасць і высокая якасць (каб мець магчымасць выпустицца з іншага інфарматычнай плыні). Аднак тут ствараеца другі ўзровень канкурэнцыі – паміж прадстаўнікамі аднаго кола. І ўрэшце атрымліваеца, што для сапраўднага існаванья на хвялях інтэрнэт-прасторы патрабуеца дынаміка і раззвіццё. Статычная канстатацыя фактаў не выклікае цікаўасці спажыўца. Але гэта ня ўсе магчымыя «падводныя камяні». Ва ўмовах сучаснага грамадства даволі часта складаеца сітуацыя, калі імкненне да папулярызацыі літаратуры падмяніе творчыя працэс на вытворчы і прыводзіць да стварэння ня Кнігі, а прадукта рыначных зносінаў. Вось і адбываеца, што з аднаго боку для зацікаўлення чытача патрэбна рэклама і, кажучы па-сучаснаму, «раскрутка», а з другога – пісьменнік байца трапіць пад вызначэнне «масавы» (што ў наш час амаль раўназначна абвінавачванню ў непрафесійнасці). Парадаксальны час: масавасць – непрэстыжная, элітарнасць – неперспектыўная.

Вандроўкі па Байнэце

Першая спроба вызначыць маршрут падарожжа аказалася, шчыра кажучы, няўдалай. На сایце <http://kupala.by/> замест творчасці класіка мы пазнаёміліся з... беларуска-аўстрыйскай страхавай кампаніяй, а па адрасе <http://kupala.net/> даведаліся пра конкурс на... самую прыгожую дзяўчыну беларускага Інтэрнэту. Вырашыўшы, што прычынай гэтаму стаў наш амаль дзіцячы аптымізм, да пошуку наступнага прыпынку падарожжа ставіліся максімальная адказна і лагічна. І вось нас вітае <http://library.by/>, нацыянальны адукацыйны партал, як прэзентуюць яны сябе, прычым вітае даволі своеасабліва: замест кніг у бібліятэцы нам прапануюць заказаць... рэфераты, курсавыя і дыпломныя работы. У разыдзеле «Навуковая бібліятэка» палічка з кнігамі па літаратуразнаўстве так і не знайшлася, – напэўна, згубілася дзесяці паміж «культурай», «мастактвам» і «лінгвістыкай». Засталася яшчэ надзея, што праблему вырашыць наведваньне чытальнай залы. Выбар паміж «аўтарскай» і «класічнай» літаратурай крыху зьдзівіў: ці класічная літаратура ў нас большай часткай ананімная, ці мы не разумеем крытэрыяў размежаванья. Шляхам эксперыменту было вызначана, што пад назвай «аўтарская» схавалася творчасць наведвальнікаў. Уражанья ад сайту не засталося. Зусім. Імёны беларускіх пісьменнікаў, напісаныя «рускімі» лігарамі «па-беларуску», адчуваюць, што апошні раз там «прыбралі» год таму, і літаратурны форум, дзе замест абязанага аблекавання праблемаў навукі, культуры і літаратуры адзінока «вісей» аповед пра нейкае паляванье. Мы, зразумела, ня ведаем, як ідуць справы ў сферы гандлю рэфератамі і дыпломнімі працамі, але ва ўсім астатнім дынамікі не заўважана.

Далейшы шлях было вырашана працягваць у кампаніі прафесійнага гіда, у якасці якога быў абраны ўсё той жа Google (<http://google.by>). Наступны прыпынак парадаваў нас значна больш – ім стала Беларуская палічка (<http://knigi.com/>). Прывабна выглядае і з'яўляе на сябе ўвагу разыдзел «Кніжныя навінкі», дзе зъмешчаныя новыя

выданыі з анатэзіямі, узорам вокладкі і магчымасцю замовіць кнігу праз сайт (акрамя гэтага існуе магчымасць замовіць кнігі і часопісы на сайце <http://www.knihinet/> – дастаўка па Беларусі ажыццяўляеца поштай накладзеным плацяжком). Электронная бібліятэка Беларускай паліткі ня толькі прадстаўляе даволі вялікую колькасць твораў беларускай літаратуры, але і дае магчымасць знайсці існуючыя пераклады гэтых твораў на расейскую, польскую, ангельскую і нямецкую мовы. У бібліятэцы можна знайсці і творы замежнай мастацкай літаратуры, кнігі па гісторыі, мастацтве, філософіі і іншых гуманітарных дысцыплінах. Асобная старонка прысьвеченая серыі «Беларускі кнігазбор», дзе можна атрымаць інфармацыю як пра ўсе выданыі, так і пра кожны яго том. Прываблівае і каталог вэб-спасылак, які прапануе даволі вялікую колькасць сайтаў Байнэту па самай рознай тэматыцы: ад стужак навінаў да музыкі і гумару. Можна сказаць, што з асартыментам на палітыцы ўсё добра. Відавочна дынаміка і тэндэнцыі да разъвіцця. Выказаць заўагі, пажаданыі і слова падзякі стваральнікам Беларускай паліткі можна ў Гасціцёуні. Аднак, іш то мы такія патрабавальныя наведвальнікі, ці то сапраўды ідэалу не існуе, але як жа без заўвагаў? Напрыклад, на форум нас так і не пусцілі. Сустрэлі непрыметлівым надпісам «Увага! Форум закрыты на тэхнічную рэарганізацыю. Заходзьце пазней!». Але, што самае цікавае, жаданыне зайсці пазней засталося...

Нашая вандроўка па Байнэце з самага пачатку была справай суб'ектыўнай, гэта жа як і выбар прыпынкаў на шляху. Прыемнай знаходкай стаў сайт «Быў. Ёсць. Буду.», прысьвечаны, як можна здагадацца, жыццёваму і творчаму шляху Уладзіміра Караткевіча (<http://uladzimir-karatkevich.iatp.by/>). Магчыма, проста спадабаўся сваёй наяўнасцю, але, на жаль, чамусці згадалася старая прымаўка пра выключэнне і правіла. Добры сайт, з атмасферай цеплыні, шчырасці і гасціннасці. А ў такіх выпадках і крытыкаўня няма жадання. Можна проста заплюшчыць вочы і не заўважаць недахопаў. Байнэт вялікі, і толькі ад нас залежыць, наколькі разнастайнымі будуть маршруты наступных вандровак.

Lітаратурны інтэрнэт

Камунікацыйнасць, уменыне і імкненіне ўсталёўваць контакт з навакольным съветам і сабе падобнымі – адметныя рысы чалавека. Упэўненасць у гэтым факце падштурхоўвала працягваць пошуку сапраўднага літаратурнага байнэтавскага форуму. Пошукі, шчыра кажучы, штучныя, а вынік іх прадказальны: хутчэй гэта была спроба знайсці альтэрнатыву Літары.net (<http://litara.net/>), добра знаёмай практична ўсім наведвальнікам Байнэту. Але, як съпяваете вядомы гурт: «Ты не чакай, сюрпризу́й на будзе». Калісці зъяўленыне Літары было своеасаблівым фурорам. Яна захапляла гучнымі імёнамі і пылкімі дэбатамі, у якіх адчувалася сапраўднае зацікаўленыне літаратурай, культурай і будучынія Беларусі. Літара стала для многіх своеасаблівай пляцоўкай, прасторай для адпачынку і размовы, яна прываблівала да сябе адчуваючым, што гэта сваё, блізкае і чаканае. Гэта ўваходзіла ў звычку – пачытаць Літару: нават калі ты не зьбіраўся ўдзельнічаць у дыскусіях, за імі было цікава проста сачыць.

Паступова літаратурны форум ператвараўся ў сапраўдны партал. Літара – гэта ўжо ня проста лента навінаў ці дыскусіі на тэму, ня толькі публіцыстычныя артыкулы, тэксты твораў і персаналіі. Гэта яшчэ і непаўторная атмасфера, уласныя рубрыкі і праекты, гэта пэўная традыцыя. Вакол сайту з цягам часу сфармавалася стабільнае кола наведвальнікаў і чытачоў, літаратуразнаўцаў і літаратараў, якія ня страчваюць сваёй актыўнасці і цікавасці да Літары. Але ж Літара для Байнэта – зъява, на жаль, амаль адзінкавая па сваёй сутнасці. Зразумела, што ў такіх умовах крытыкаўцаў даволі складана, тым больш, што ў плане зъместу сапраўды створаная вялікая колькасць фактараў, якія папулярызуюць праект: грунтоўная інфармацыйная база, актуальнасць ды, што і вылучае Літару з шэрагу астатніх, інтэрактыўнасць. Партал трymае даволі высокі інтэлектуальны ўзровень, што вельмі проста ілюструеца адным фактам: на Літары адсутнічае мадэрацыя як від, аднак агульнае уражаныне ад гэтага не псуецца (хаця ўсё ж такі пытаныне адсутнасці/наяўнасці

мадэрацыі даволі спречнае). Увогуле фармальны (назавем гэта так) бок сайту дына-
мічнасцю не вызнаеца. Складаецца ўражаньне, што з моманту стварэння
кардынальных зьменаў у структуры не адбывалася. Магчыма, гэта дробныя нязруч-
насці, да якіх пастаянныя наведальнікі сайту прызыгчаліся і не заўважаюць, а
новым гасцям выбару асаблівага не застаецца, аднак дынамікі бракуе, асабліва
стальным праектам (Літара на прасторах Байнэту існуе ўжо больш за тры гады).
Зразумела, што імкненіне да ўдасканалення сістэмы, яе разъвіцця ўзынікае часъ-
цей за ўсё ва ўмовах канкурэнцыі, якой для Літары, як мы ўжо адзначалі, у Байнэце
няма. У гэтай сферы Байнэту ўвогуле складана весьці размову пра канкурэнцыю.
На жаль, аўдыторыя парталаў такога кшталту не вызначаеца каласальнымі паме-
рамі, таму пры ўзынкненні двух-трох новых літаратурных форумаў адносіны паміж
імі хутчэй будуць класіфікавацца як узаемадзеянье, супрацоўніцтва.

Тут паўстае другое пытаныне: на якой глебе на сённяшні момант могуць узынік-
нуць такія форумы. Зразумела, што стварэнне кардынальна новага партала заўсё-
ды супрадавчаеца рызыкай і пэўнымі складанасцямі. Але, хто не рызыкне... Аналіз
дадзенай сітуацыі прыводзіць да высновы, што найлепшай пляцоўкай для ўзынкнень-
ня літаратурнага форуму ёсьць ужо дзейны праект, які мае сфармаваную аўдыто-
рыю наведальнікаў. Больш за тое, гэты праект неабавязкова павінен быць ужо
рэалізаваным у Інтэрнэце. Ён можа проста існаваць і быць папулярным, вядомым,
цікаўным, мець сваіх прыхільнікаў. У Байнэце такімі фундаментамі могуць без асаб-
лівых цяжкасцяў стаць, напрыклад, сайты часопісаў Дзеяслou (<http://www.dziejaslou.by/>) і ARCHE (<http://arche.home.by/>). Амаль усе перадумовы на гэтых
сайтах ужо выкананы, а чытачы не адмовяцца ад дадатковай магчымасці абмерка-
ваць апошні нумар і выказацца на агульныя тэмы.

Dzie ja?

Кожная эпоха прад'яўляе свае патрабаваныні да літаратуры і літаратурнага пра-
цэсу, трансфармуе іх «пад сябе». Гэты факт натуральна ўспрымаеца літаратуро-
знаўцамі, якія вывучаюць гісторыю літаратуры. Нязвыклым зьяўляеца тое, што
ўмовы постінфармацыйнага грамадства патрабуюць ад мастацкай літаратуры зъме-
наў ня толькі ў зъмесце, але і ў форме. Неабходнасць быць канкурэнтназдольнымі
ў барацьбе за ўвагу чытача вымушае шукаць новыя шляхі і съежкі, якія б
адпавядалі часу. У сучасным грамадстве побач з неадпаведнасцю паміж аўтам
прапанаванай чалавеку інфармацыі і магчымасцю яе ўспрыняць існуе даволі жор-
сткая лімітацыя часам. Таму неабходна разумець, што асноўныя канкурэнты – гэта
такія ж носьбіты інфармацыі, а сучасныя тэхналогіі – толькі інструмент, які спраш-
чае, аптымізуе ўспрыняцце інфармацыі чалавекам. Ігнараваць гэтыя сродкі – зна-
чыць назаўсёды спыніцца на ўзору кулуарных размоў пра заняпад літаратуры.

Літаратуры быць. Творчы працэс – зъява непадконтрольная і непадуладная эпохам
і часу. Зъяўленне вялікай колькасці віртуальных твораў, дзёньнікаў, інтэрнэт-
сторонак з уласнай творчасцю съведчаць, што людзі пішуть і пісаць будуць. Зна-
чыць, будуць зъяўляцца новыя паэты, празаікі і драматургі. Дзеці свайго часу. Нават
бяз пафасных словаў пра ролю літаратуры ў выхаваныні асобы добра зразумела,
што «чалавек сучасны» ня можа не чытаць. Выраз «інфармацыйны голад» стаў
звыклым і зразумелым. Навакольны съвет прывучае чалавека амаль падсъвядома
прачытваць радкі на афішах, аўтавах, рэкламах у метро, на шыльдах, з экрану тэле-
візара. Людзі чытаюць, магчыма, нават больш, чым раней. Засталося толькі выра-
шыць пытаныне: што ж будзе чытаць пакаленінне next?

